

Tres decennis de consells insulars

EL TEMPS

Acte institucional del trentè aniversari del Consell Insular de Mallorca, amb els membres del primer consell.

El 1979, juntament amb els primers ajuntaments democràtics, es creaven els consells insulars.

El 3 d'abril del 1979 es van fer les primeres eleccions municipals democràtiques d'ençà de la Segona República. Tanmateix, a les Illes Balears s'hi va afegir una altra votació. A més de crear els primers ajuntaments elegits lliurement, els votants també eren cridats a una cita històrica per a l'autogovern: es

triava per primera vegada a la història les institucions de govern propi: els tres consells insulars –de Mallorca, de Menorca i d'Eivissa-Formentera–, que s'aplegaren llavors en el Consell General Interinsular (CGI), és a dir, l'ens de govern preautonòmic per a totes les Illes.

Creació de la preautonomia.

Just després de les primeres eleccions democràtiques (15 de juny del 1977), les forces polítiques balears (UCD –Unió del Centre Democràtic–, PSOE, AP –Aliança Popular, avui PP–, PSI –Partit Socialista de les Illes, avui els dos PSM, de Mallorca i Menorca, a més d'Entesa Nacionalista i Ecologista d'Eivissa– i PCE –Partit Comunista d'Espanya–) intenten negociar, primer entre si i

després conjuntament amb el govern espanyol, l'obtenció d'un règim preautonòmic previ a la Constitució. L'autonomia havia estat un dels principals cavalls de batalla de la campanya. Però al final no fou possible el consens a les illes Balears. Les forces majoritàries, que havien obtingut representació al Congrés i al Senat (UCD, PSOE i AP), formaren l'anomenada Assemblea de Parlamentaris, presidida per Jeroni Albertí (UCD), i en deixaren exclusos la resta de partits, que, val a dir-ho, eren els mes autonomistes. L'Assemblea negocià amb Madrid, però ben aviat es veié que el govern d'Adolfo Suárez (president espanyol entre el 1977 i el 1981, d'UCD) no estava disposat a acceptar les aspiracions dels diputats illencs. L'autonomia per la qual

s'havia sospirat tant no s'obtidria: el govern espanyol només acceptava un règim preautonòmic purament nominal. Mitjançant un decret, el 30 de juny del 1978 es creà l'anomenat *règim transitori* (cap a l'autonomia de les regions) o preautonòmic. En el cas balear, l'ens es deia Consell General Interinsular (CGI) i era format pels mateixos membres de l'Assemblea de Parlamentaris. Se'n preveia l'elecció directa dels membres en un futur, sense especificar cap data.

Amb l'aprovació de la Constitució (octubre del 1978, ratificada en referèndum el desembre del mateix any) s'obre el camí cap a omplir de contingut polític el CGI. Tot just aprovada la carta magna, es convoquen eleccions a les Corts espanyoles (1 de març del 1979), de resultes de les quals la UCD continua governant a tot l'estat espanyol i a les illes Balears és la força amplament majoritària. La UCD de les Illes, encapçalada per Jeroni Albertí, obté un impressionant 49,1% dels vots, mentre que el PSOE es queda amb un 29,4%, Coalició Democràtica (en què el partit de referència era AP) el 9,2%, el PCE el 4,9% i el PSM el 3,3%. De tots els patits que havien animat la transició i havien participat a les primeres eleccions, només dos anys abans, aquests eren els que restaven a les Balears per sobre de la mera existència testimonial. A efectes del règim preautonòmic, UCD i Albertí continuaven dominant.

A banda de les eleccions espanyoles, el govern de Madrid també havia convocat, per al 3 d'abril següent, les primeres eleccions municipals i, en el cas de les illes Balears, les primeres per a escollir democràticament els membres del CGI.

Les eleccions locals i al CGI del 1979. Enmig d'una gran efervescència política, si bé potser que no tan intensa com a les primeres eleccions, del 1977, els electors havien de triar regidors dels pobles i ciutats després de 48 anys de la darrera vegada, durant la Segona República. A Mallorca, UCD agranà. El partit, liderat per Jeroni Albertí, havia incorporat bona part de l'estructura de poder local del franquisme tardà. Molts regidors

Al centre de la imatge, Francina Armengol i Ramon Aguiló, primer batlle de Palma, a l'acte d'homenatge als primers ajuntaments democràtics.

i batlles dels darrers anys de la dictadura s'apuntaren a la força que suposaven que guanyaria, UCD. I no s'equivocaren. La UCD obtingué 29 batlles a Mallorca, 16 les candidatures independents, 4 el PSOE, 2 Coalició Democràtica i 1 el PSM. Val a dir que, dels 16 batlles independents, la majoria encapçalaven llistes de concentració de grups d'esquerra i nacionalistes.

En vots, l'hegemonia d'UCD era manifesta: 43,9%. El PSOE, 24,4%. El PCE, 7,2%. Coalició Democràtica, 4,5%. I finalment el PSM, un 3,6%

El vot local mostrava que, si bé UCD continuava essent el partit més votat, no tenia tant suport com a les espanyoles d'un mes abans. Així i tot, el mapa local de totes les Balears era dominat a bastament pels colors de la UCD. Però a Palma el vermell va ser el color que, inesperadament, tení l'ajuntament. Tot i ser el partit més votat a la capital, UCD no hi assolí la majoria absoluta, tal com tots els

pronòstics havien avançat, encara més després de saber-se el resultat impressionant a les eleccions del març. Sorprenentment, la suma de PSOE, PCE i PSM a Palma feia un regidor més que no la UCD, i CD no hi tenia representació. A desgrat de moltes dificultats i estira-i-arronses durant la negociació, finalment fou possible un pacte entre les tres forces progressistes. I un jove socialista de 28 anys, Ramon Aguiló, es convertia en el primer batlle democràtic de Palma d'ençà de la Segona República.

El mateix dia hi hagué les eleccions per a escollir per primera vegada els membres de les institucions autonòmiques: els tres consells insulars, els membres dels quals s'ajuntaren en el Consell General Interinsular. Els resultats a Mallorca mostraren que UCD tornà a ser l'opció més votada. Va obtenir el 48% dels vots, que li donaren 14 consellers del Consell Insular. El PSOE es mantingué com la segona opció, amb el 26,7% i 7 con-

El primer Consell Insular de Mallorca era comandat amb majoria absoluta per la UCD. El centrista Jeroni Albertí en fou elegit president –i, després, president del Consell General Interinsular.

Trenta anys de democràcia municipal

El 4 d'abril passat, al Teatre Principal de Palma, la presidenta del Consell de Mallorca, Francina Armengol, llegí aquest discurs com a homenatge als primers batlles mallorquins elegits democràticament el 1979 després de la dictadura franquista.

Digníssimes autoritats, senyores i senyors:

Avui és un d'aquells dies en què es difícil deixar de banda les emocions personals. En què la representació institucional que exercisc està més imbuïda que mai de sentiments que m'han revengut, molts en forma de records i de vivències, en el moment en què em vaig assegurar a escriure aquestes paraules.

M'han vengut al cap imatges de la meva infantesa quan veia per ca nostra un incessant anar i venir de persones que s'hi reunien, moltes de les quals, amb el pas dels anys, han esdevingut els meus referents polítics més importants.

Homes i dones entusiasmats per aquella alenada d'aire fresc que ho inundava tot, emporuguits per la gran responsabilitat que els venia damunt, car tot estava per fer, i compromesos fins al moll de l'os amb uns ideals que, després de dècades de silenci i de clandestinitat, sortien a la llum amb força i convicció.

La ciutadania no s'acabava de creure que en només dos anys haguessin hagut de passar per les urnes en cinc ocasions, el 76 per al referèndum de la reforma política, el 77 per a les eleccions generals, el 78 per votar la Constitució, el març del 79 per a unes

altres eleccions generals i l'abril del 79, les municipals.

Però no hi havia peresa ni desídia, ben al contrari, hi havia unes ànsies irresistibles de fer sentir la veu, d'opinar, de decidir. Era tot un poble, tot un país que havia guardat silenci massa temps.

I, precisament perquè no podem oblidar l'esforç que va costar reconquerir els espais de llibertat, perquè no fariem justícia a tots els que lluitaren per llegar-nos un país millor, no em cansaré de reivindicar la política, perquè sense política, senyores i senyors, no hi ha democràcia. Sense política hi ha la supremacia, sense control, d'altres poders en els quals els ciutadans no tenim veu.

Avui em sent hereva orgullosa, i esperer-ne digna, d'aquells batlles i regidors que ens obriren camí i ens deixaren el seu mestratge. No puc obviar les referències a personalitats com Emili Darder, Alexandre Jaume, Antoni Mateu, Llorenç Bisbal, Gabriel Alomar... Uns polítics que per defensar les seves idees pagaren un preu massa alt.

Avui feim qualche cosa més que retre un merescut homenatge als homes i a les dones que l'any 79 assoliren la responsabilitat de posar-se al capdavant d'uns ajuntaments que, des de l'any 31,

no s'havien constituït, al mandat de la voluntat popular.

Avui retem un homenatge a la democràcia. Feim memòria per recordar que la llibertat s'ha de lluitar cada dia, que la democràcia s'ha de defensar cada dia, a les institucions, al carrer, a tots i cada un dels àmbits de la nostra vida quotidiana, perquè sense llibertat, sense democràcia perdem bona part de la nostra essència com a persones.

Dia 3 d'abril del 79, ahir en feia trenta anys justs, els ciutadans varen ser convocats a les primeres eleccions municipals democràtiques, després de quaranta anys de dictadura franquista.

I quan feim la revisió històrica d'aquests trenta anys, allò que en destaca fonamentalment és que ha estat el període més pròsper de la nostra història.

Hem consolidat llibertats, drets universals, hem guanyat en benestar, en qualitat de vida i hem viscut el procés de modernització més gran de la nostra història.

Els ajuntaments han estat una peça clau en la consolidació de la democràcia. El seu paper va ser fonamental per millorar infraestructures, per fomentar la participació ciutadana i varen ser pioners en la creació d'una gran xarxa de serveis públics locals.

I devora dels ajuntaments, des del primer moment, hi va haver el Consell de Mallorca. Ara fa trenta anys recobrem els valors democràtics perduts i passarem d'un estat espanyol que durant tres segles havia anat endurint el seu centralisme, fins a proclamar la seva voluntat d'extingir per la força les "altres

sellars. Sorprenentment, l'única força nacionalista, el PSM, aconseguia un registre que multiplicava per quatre els vots obtinguts a les eleccions d'un mes abans, i, amb un 11,5%, feia entrar 2 representants al Consell. Finalment, el PCE obtingué un 6,9% dels vots i 1 conseller.

La nova institució era comandada amb majoria absoluta per UCD, i fou elegit com a primer president del Consell Insular de Mallorca –i posteriorment del Consell General Interinsular– Jeroni Albertí, el lí-

der centrista. L'hi acompanyaven els membres del seu grup i de la resta de partits que formaren l'històric primer Consell Insular. Per UCD: Francesc Jover, Pere J. Morey, Maximilià Morales, Andreu Manresa, Jaume Canudas, Francesc Conrado, Miquel Soler, Antoni Borràs, Miquel Pascual, Francesc Piña, Joan Franch, Miquel Capó i Jaume Domènech. Pel PSOE: Josep Moll, Francesc Obrador, Felipe Sánchez-Cuenca, Joan Marcha, Antoni Ramis, Bernat Roger i Antoni Sureda. Pel PSM: Gabriel

Oliver (conegut per Biel Majoral) i Pere Llinàs. I pel PCE, Josep Valero.

La naturalesa dels consells. La unió dels tres consells insulars en la institució balear d'autogovern (el CGI) palesava una concepció confederada del poder autòcton balear. És a dir, cada poble de cada illa era considerat com el subjecte autòcton. És cert que els consells, i també el CGI, no tingueren en aquesta fase preautonòmica gairebé cap competència i encara menys recursos econòmics.

llengües i cultures”, a l'autogovern de les nacionalitats i a l'estat de les autonomies.

I arribà també el moment que cada una de les illes Balears tengués la seva pròpia institució de govern que seria el Consell Insular.

Una institució que ha anat guanyant pes polític, arran de les competències que li han estat conferides amb les reformes estatutàries, i que han de convertir el Consell en l'autèntic govern de Mallorca. En el referent polític indiscutible de l'illa.

Per això mantenim amb el Govern de les Illes Balears i amb el Govern d'Espanya un procés de diàleg i de negociació permanent que ens ha de permetre disposar del finançament adequat per fer les polítiques que necessita la nostra illa.

Tenim una història que ens avala i és a partir d'aquesta història, d'arrels profundament democràtiques, que hem de continuar avançant en el procés de consolidació de la primera institució de Mallorca.

En aquest punt, i en un dia com avui, faig una crida a seguir l'exemple de la generació de polítics que ens ha precedit, la generació dels batlles i de tots els membres dels consistoris del 79, que avui reben el nostre homenatge.

Persones de tots els colors polítics que dedicaren uns anys de la seva vida al bé comú, als seus conciutadans, i que tengueren l'encert de saber trobar un camí pacífic per aconseguir la democràcia i l'autonomia. Un camí fet de diàleg, de prudència i de consens.

Moltes gràcies.

Però eren les primeres institucions d'autogovern que naixien des de la concepció confederal balear: cada illa amb la seva institució pròpia i totes juntes en el CGI com a ens comú.

El CGI s'encarregà, sota el domini de la UCD, de negociar l'Estatut d'Autonomia, que finalment no va ser possible d'aprovar fins el febrer del 1983, després de moltes vicissituds, entre les quals es destacaren l'enfonsament de la UCD (1982) i l'enlairament, en lloc seu, d'AP (avui PP). UCD i PSOE pactaren el gruix de

Homenatge als primers ajuntaments democràtics. La presidenta del Consell Insular de Mallorca, Francina Armengol, s'adreça als batlles del 1979 presents a l'acte. A la imatge de sota, els batlles amb la presidenta del Consell.

l'Estatut, però l'AP que havia emergit com a segona força a les eleccions del 1982 s'hi oposà, si bé finalment, a l'hora de la votació al Congrés espanyol, només s'abstingué, amb la qual cosa es pogué aprovar.

L'Estatut canvià la naturalesa del poder autonòmic balear. Del confederalisme del 1979 es passà a un model en el qual l'ens comú –el Parlament– era el que tenia el poder. És a dir, era un sistema més centralitzat, si bé, per la pressió de les illes menors, s'optà per una sobrerrepresentació en escons de Menorca (actualment escull 13 diputats), d'Eivissa (12) i Formentera (1), per evitar que Mallorca (33) triés per raó demogràfica la immensa majoria dels escons. Però el fet és

que la naturalesa dels consells havia canviat en relació amb el 1979. No eren els ens legislatius que aleshores s'havia previst que serien. Quedaven com una mena de diputació –que el 1979 havia desaparegut– insular, subsidiària del poder autonòmic –el Parlament. A desgrat de tot, l'Estatut en preveia el desenvolupament per mitjà de l'assumpció de transferència de competències, però sense capacitat legislativa.

La llei de consells insulars (2002), aprovada pel Parlament balear, dotà els ens insulars d'una doble naturalesa. Continuaven essent ens locals –com a diputacions que eren–, però alhora hom els ampliava la competència de gestió com a ens

Trenta anys del Consell de Mallorca

El Consell de Mallorca celebrà el dia 25 d'abril les tres dècades del seu naixement. A l'acte, la presidenta actual, Francina Armengol, feu aquest discurs.

Molt honorable president de les Illes Balears, digníssimes autoritats, senyores i senyors:

Començ la meva intervenció donant les gràcies a tots els membres o familiars de la corporació de l'any 79 que ens acompanyen. Gràcies, president Albertí, per les vostres paraules, emocionades i sinceres, i al professor Miquel Duran, l'agraïment per haver-nos ajudat a recordar el context social i polític d'ara fa trenta anys.

Avui celebrem la constitució del primer Consell Insular de Mallorca. Una institució que nasqué amb tota la força que li donava la legitimitat indiscutible del sufragi popular. L'autogovern de Mallorca fou, així, un acte de llibertat del nostre poble.

Tenguérem la sort de comptar amb uns polítics que saberen que el futur s'havia de construir a partir de la nostra realitat històrica.

Des de la conquesta de 1229 fins a la creació de la Diputació Provincial, cada illa havia tingut el seu propi autogovern. En el nostre cas, la creació del Consell de Mallorca fou retrobar, senzillament, la nostra història.

Les Illes Balears apareixien com una realitat diversa i plural que reclamava una vertadera *revolució institucional*. Avui hem de recordar la lliçó d'aquelles persones que saberen articular un nou sistema institucional sòlid i perdurable, modern i, alhora, fonamentat en el nostre passat.

Vosaltres tenguéreu la imaginació, el coratge i la lucidesa de dur endavant un canvi profund i radical. I fer-lo sense tensions, gairebé en silenci, que és com es fan les coses importants. Trenta anys després, ens sorprèn encara l'encert d'aquella decisió. I també el de crear un nou sistema institucional per a les Illes Balears, abans que fos aprovada la Constitució espanyola.

La nova Constitució es limità a "reconèixer" uns consells insulars ja existents, i que poc després es feren realitat a les eleccions del 1979.

L'Estatut d'Autonomia, per resultar viable, no tan sols hagué de reconèixer els consells sinó que establí que, en el futur, tendrien encara un paper més rellevant amb noves competències i un nou finançament.

Quan feim la revisió històrica d'aquests trenta anys, allò que en destaca fonamentalment és que ha estat el període més pròsper de la nostra història. I, com ens recordava fa unes setmanes l'amic i ex-batlle d'Artà, Jaume Morey, hi ha dos elements cabdals que han anat de la mà d'aquest procés: la incorporació de les dones a l'activitat pública i la recuperació de l'estatus de la llengua catalana.

Hem consolidat llibertats, drets universals, hem guanyat en benestar, en qualitat de vida i hem viscut el procés de mo-

dermització més gran de la nostra història. Un procés que el Consell ha fet de la mà dels ajuntaments. Les institucions més pròximes als ciutadans han estat peça clau en la consolidació de la democràcia. El seu paper va ser fonamental per millorar infraestructures, per fomentar la participació ciutadana i varen ser pioners en la creació d'una gran xarxa de serveis públics locals.

Paral·lelament, el Consell de Mallorca ha anat guanyant pes polític, arran de les competències que li han estat conferides, especialment amb la darrera reforma de l'estatut, i que han de convertir-lo en l'autèntic govern de l'illa. En el referent polític indiscutible.

Per això mantenim amb el Govern de les Illes Balears i amb el Govern d'Espanya un procés de diàleg i de negociació permanent que ens ha de permetre disposar del finançament adequat per fer les polítiques que necessita Mallorca.

El Consell de Mallorca ha de seguir incrementant el seu nivell competencial i, en proporció idèntica, els seus recursos. He dit altres vegades que sense recursos es pot fer retòrica, però no política.

A Mallorca, les obres públiques, la cultura, el patrimoni, el medi ambient, l'ordenació del territori, els serveis socials, la cooperació local... exigeixen un finançament adequat, i en aquests moments en què es negocia un nou sistema de finançament autònom, és evident que també s'haurà de revisar el finançament dels Consells.

Senyores i senyors, davant els reptes de futur com el d'un nou finançament vull girar l'ullada cap a aquella gent que, ara fa trenta anys, ens mostràreu el camí. I la vostra tasca era moltíssim més difícil i delicada que la nostra. Sortíem d'una dictadura ferotge i estàvem immersos, com ara, en una crisi econòmica d'abast mundial. Però l'afrontàreu amb una ferma determinació. I l'encertàreu.

Entre el 1979 i el 2009 el Consell de Mallorca s'ha consolidat com institució d'autogovern de Mallorca. I ha sabut trobar el seu lloc entre les altres institucions i establir-hi lligams de cooperació i col·laboració.

La Mallorca d'avui participa de construccions institucionals com una Unió per a la Mediterrània o com un estat espanyol que encara es debat per encabir-hi la seva realitat plurinacional.

I també participa d'unes Illes Balears que es configuren com un petit món regit per un original federalisme interinsular fonamentat, en una realitat històrica de respecte mutu i de cooperació entre els pobles insulars.

Senyores i senyors, gràcies als qui, ara fa trenta anys, sabéreu somiar i, alhora, començar a fer realitat el somni d'una Mallorca que començà a retrobar el seu autogovern, la seva llengua i la seva cultura.

Tenim una història que ens avala i és a partir d'aquesta història, d'arrels profundament democràtiques, que hem de continuar avançant en el procés de consolidació de la primera institució de Mallorca.

Moltes gràcies

autonòmics. A la reforma de l'Estatut del 2007 foren blindats com a institucions autonòmiques i hom els donà molta capacitat d'assumpció de competències i de gestió, si bé continuaven sense ser ens legislatius.

El Consell de Mallorca. A partir del 1979, sota la presidència de Jeroni Albertí, el consell mallorquí anà cercant una identitat pròpia. Els primers anys, sense gairebé pressupost, poca cosa podia fer. Com que els membres de cada consell eren, fins a la reforma estatutària del 2007, alhora diputats al Parlament, les eleccions a consells i Parlament anaven associades. D'ençà d'aquesta reforma, el president balear té la potestat de convocar eleccions al Parlament, però els consells continuaren amb la mateixa majoria fins que el govern estatal convocà les següents eleccions locals.

Albertí no esgotà la primera presidència (1979-1983). El 1982 abandona la UCD i crea Unió Mallorquina (UM), partit al capdavant del qual concorregué a les eleccions del 1983. Pactà amb AP: el govern per a Gabriel Cañellas (AP) i el Consell per ell. A les eleccions del 1987 el nou president és Joan Verger (AP), càrrec que ocupa fins el 1995. Durant tota aquesta fase el Consell mallorquí no tindrà cap rellevància política. Serà poca cosa més que una diputació que reparteix fons locals. És conegut, gràficament, com *sa repartidora*.

Amb les eleccions del 1995 tot canvia. UM i PP (que ja tenia aquest nom) s'havien barallat el 1992. UM era dirigida des de la crisi per Maria Antònia Munar, que, havent obtingut dos escons el 1995, tenia a les mans la decisió sobre la majoria política del Consell (el govern era, amb majoria absoluta, per al PP). Pactà amb PSOE, PSM i Esquerra Unida i es convertí en la nova presidenta. Inaugurà una nova forma de fer política que dotà el Consell de gran rellevància mediàtica durant els dotze anys següents. El 2007 no optà a la reelecció del càrrec i assumí la presidència del Parlament. La substituï el socialista Francina Armengol, actual presidenta del Consell de Mallorca.

Miquel Payeras

A dalt, el primer president del Consell Insular de Mallorca, Jeroni Albertí, i la presidenta actual, Francina Armengol. A baix, homenatge als membres del primer Consell de Mallorca.

